

*onlusten, oproer, opstootjes, relletjes,
en andere ongeregeldheden*

Jacob. Bicker. Raye;

Op 30 augustus 1738 gebeurt nog een keer waar we in een eerdere aflevering melding van maakten. Voor het Oost-Indisch Huis ontstaat oproer doordat varensvolk op de terugtocht vanuit Indië helemaal om Engeland en Schotland moesten varen, waardoor de reis weken langer had geduurd. Zij verlangden extra gage en maakten dat aan de heren duidelijk. Het aantal van hen zal aanzienlijk groter geweest zijn want ze kregen gehoor, gelijk en extra gage. Een week later bracht de VOC toch een plakkaat uit waarin een beloning beloofd werd voor namen van deelnemers aan het opstootje. Er werd daarbij beloofd de namen van de verrader geheim te houden.

Op 31 juli 1747 was de zoon van schoenmaker Blok, allesbehalve Oranjegezind, aan het oreren op de Dam. “De Fransen boven, de Prins van Oranje onder!” Het gevolg was dat hij door omstanders, wel Oranjegezind, te grazen genomen en afgetuigd werd. Daarmee was de kous nog niet af. Het gepeupel ging naar het huis van zijn vader en dreigde de hele boel te vernielen als hij niet terstond een oranje vlag uitstak en aan de gevel een bord zou ophangen met leuzen als Oranje boven en Vivat Oranje. Verder verplichtte men hem

drie avonden zijn huis te illumineren en op de laatste avond iedereen te trakteren op wijn die maar langs zou komen. Blok vond het wilseljk de meute tevreden te stellen, maar dat ging hem ook nog eens een lieve duit kosten! Tot nu was er geen overheid aan te pas gekomen, maar er vonden voor het huis zoveel ongeregelde heden plaats dat ‘s avonds de schutterij opgesteld werd om de orde te bewaren en dat drie dagen lang. Dat had effect, voor het huis stelde Bicker Raye zelf vast dat het rustig bleef en dat het wijnfeest helemaal niet doorging. Schoenmaker Blok heeft toen maar de schutters getrakteerd op wijn en tabak.

De Oranjestadhouders hadden zoals bekend niet zo’n beste verstandhouding met de Amsterdamse regenten. Voor die laatsten gold “wie betaalt, bepaalt!”. Geen wonder dat in noodgevallen de stadhou-

ders hun heil zochten bij degenen die bij machte waren de regenten tot de orde te roepen..., de bevolking onder die regenten. En het moet gezegd, de Oranjes beschikten steeds over een geoliede PR-machine die de massa wist te bewerken. Een der minder bekende gevallen is de beëindiging van het Tweede Stadhouderloze Tijdperk na de dood van Willem III wiens huwelijk kinder-

loos gebleven was. De zoon van een achterneef van Willem III, Johan Willem Friso, werd uitgekozen om de lijn voort te zetten als Willem IV maar echt te trappelen stond die niet. Hij maakte zijn opwachting in Den Haag en sloeg zich daar aardig doorheen, maar een stadhouder was pas echt een topper als hij zich in Amsterdam kwam voorstellen en daar had deze Willem IV geen trek in. De burgemeesters vonden dat best zo. De ongeduldig wordende Amsterdammers – muytemakers volgens het bestuur – hielpen de overheden een handje door een spontane campagne op te starten om Willem

- ▲ Daar een portret van Nicolaas Geelvinck ontbreekt nemen wij onze toevlucht tot een portret van zijn tweede echtgenote, Hester Elisabeth Hooft. Jacob Bicker Raye bracht over haar de gevleugelde woorden uit: “de schoonste vrouw van fatsoen”, geschilderd door Jan Maurits Quinkhard - RKD
- De Doelist Daniël Raap beelde zich op zijn eigen porseleinen servies af

naar de stad te krijgen. Zij vervaardigden eigen plakkatens, briefjes meer die door de hele stad aangeplakt werden met de dringende eis Willen IV als erfprins te accepteren en aan te stellen als stadhouder. Er stonden meer eisen op die briefjes en dat was voor de regenten helemaal schokkend: hervormingen moesten het eeuwige handje-klap met de betaalde baantjes uitbannen. Voortaan zouden die in het openbaar geveild moeten worden en de opbrengst in de stads- of staatskas moeten vloeien en niet meer in de zakken van de regenten. Officieren van de schutterij moesten voortaan uit de fatsoenlijke burgerij gerecruteerd worden en de huidige officieren moesten ontslagen worden. Op donderdag 9 november 1747 moesten de Amsterdamse burgers naar de Dam komen om deze eisen kracht bij te zetten. Zij hadden een voorman aangezocht hun eisen op schrift aan de burgemeesters en de vroedschap aan te bieden: de Doelist Daniël Raap, porseleinwinkelier op de Vijgendam en al jaren actief tegen wantoestanden op het stadhuis. Raap was onheus, grof en afwijzend bejegend door de vertegenwoordiger van het stadsbestuur, Mr. Nicolaas Geelvinck. Wat dacht hij wel, het bestuur te kunnen chanteren? Dit was heiligschennis! Hij werd er min of meer uitgegooid en de rapen waren gaar op de Dam.

Met Raap was nog iemand mee naar binnen weten te komen en die zwaaide wat ramen open waardoor oproerlingen naar binnen kwamen om burgemeester Geelvinck het vuur aan de schenen te leggen. Die werd naar de achteruitgang geloodst waar hij in een koets een goed heenkomen zocht. Steeds meer mensen drongen binnen en op hun tocht werd het een en ander aan diggelen geslagen. Zij bestormden de schepenkamer door de deuren met banken te forceren. De opgetrommelde schutterij kwam en zag kans de indringers uit het stadhuis te verdrijven. De meute ontdekte dat zij een aantal aanvoerders misten en veronderstelden dat die gevangengenomen waren. Opnieuw drongen ze binnen op weg naar de Boeyen in de

kelders, maar daar was niemand die ze zochten. Opnieuw verdreef de schutterij de indringers, deze keer met de bajonet op het geweer. Vanaf die dag bleef er een permanent contingent schutters in het stadhuis aanwezig. Bovendien werden per plakkaat hoge bedragen uitgelooft voor het aanbrengen van oproerkraaiers en de aanstichters van de briefjescampagne.

In Rotterdam was iets dergelijks gaande en daar had de burgerij het stadsbestuur gedwongen om dit soort tegenmaatregelen, deze heksenjacht, weer in te trekken. Willem IV vond dit een bruikbare actie en gelastte dit plan ook in Amsterdam uit te voeren. Op donderdag 16 november moest de burgerij opnieuw naar de Dam komen om te demonstreren. De stadsregering had daar geen boodschap aan en verzamelde nog meer schutterij om het stadhuis te bewaken. Alle wees-, aalmoezeniers- en diakenhuizen werden die dag gesloten. De werven riepen extra personeel op en zodra die op de werf waren, gingen de poorten dicht en zaten ze opgesloten. Andere stedelijke diensten stuurden hun personeel op klussen buiten de poorten om onzinnig werk als het egaliseren van langwegen uit te voeren. De [waardgelders](#) werden eveneens buiten de stad gebracht en de verkoop van kruit en lood aan particulieren werd verboden. Dit keer geen ongeregelde heden, maar het belooftte niet veel goeds voor de regenten. Hun dag zou nog komen.

Op 24 juni 1748 brak het Pachtersoproer uit en over de gevolgen daarvan berichtten wij eerder, vooral de vele doden door de paniek na het schieten van de schutterij en de verdrinking van meer dan vele tientallen burgers (60) doordat ze in het water van het Damrak

◀ Tijdens het pachtersoproer in 1748 werden zes plundersaars doodgeschoten, waaronder deze Zweed die werkelijk doorzeefd werd

met pacht van doen hadden. Verder kan Bicker Raye er met zijn pet, pardon: tricorne, niet bij dat zakken en kisten met geld in de grachten geleegd werden in plaats van dat te verdelen onder de armen. Onder de zes doodgeschoten plunders van de wijnkelders van wijnpachter Aarsen op het Singel. Maar er werd meer geplunderd; meer dan 30 huizen van pachters werden belaagd, geplunderd en vernield. Ondanks dat Bicker Raye met jicht het bed hield heeft hij nog een en ander uit gedrukte bronnen opgeschreven. Allereerst de vaststelling dat er geplunderd werd van mensen die helemaal niets

Het begint medio 18e eeuw te rommelen onder de gegoede burgerij. Over de Doelisten hoorden we al maar nu beleggen de 'oprechte

- ▲ Spotprent bij de dood van Daniël Raap; de duivel perst rapen uit tot rapensoep
- Schilder Bugge in de Warmoesstraat maakte er een goedbezochte diashow van tot de magistraten dat verboden

geduwd werden. Het aantal doden die dag wordt in het boek met 108 aangegeven. Vluchtig kwam ook het bacchanaal aan de orde na het plunderen van de wijnkelders van wijnpachter Aarsen op het Singel. Maar er werd meer geplunderd; meer dan 30 huizen van pachters werden belaagd, geplunderd en vernield. Ondanks dat Bicker Raye met jicht het bed hield heeft hij nog een en ander uit gedrukte bronnen opgeschreven. Allereerst de vaststelling dat er geplunderd werd van mensen die helemaal niets

patriotten' bij tijd en wijle vergaderingen in de Plantage. Alles in het kader van de Verlichting! Er zijn in Amsterdam echter genoeg mensen uit de lagere kringen die dat niet zien zitten en bereid zijn in te grijpen. Zo trommelde schuitenvoerder Arie Falk enkele kornuiten op om zo'n vergadering te verstoren en de toehoorders te verdrijven. Het lijkt een incident, maar Wagenaar bericht daar in *Vaderlandse Historie* uitvoerig over.

Daniël Raap was nog niet vergeten, ook al was zijn rol in de samenleving ruimschoots uitgespeeld. De muyteling van 1748 overleed 10 januari 1754 en zou de 15e begraven worden. En toen werd de oude vete toch weer wakker. De baar, die voor zijn huis op de Vijgendam al klaar stond om de kist op te plaatsen, ging aan splinters en werd

in stukken gehakt om als souvenir van Raaps uitvaart uit te delen. Een door het stadhuis opgetrommelde burgerwacht voorkwam net dat het gepeupel de kist uit het huis haalde om wie weet wat mee te doen. Een wel heel bijzonder begrafenisbriefje waarin *“alle opperbazen van den Doele versogt werden om het lijk van muytemaker Daniël Raap om 2 uur te begeleiden van de Vijgendam naar het tweede waygat over de Oude Kerksteeg, alwaar een schuit gereed zou leggen om het lijk te vervoeren naar het Galgenveld”*.

Nog smakelozier was de grote schildering (chassinet / transparant) die schilder Bugge aan zijn huis in de Warmoesstraat bevestigde met

daarop de duivel die een raap uitperste om rapensoep van te maken. Het publiek vermaakte zich kostelijk, zodat Bugge dat nog een paar avonden herhaalde tot de magistraat dat verbood. Het was een indicatie voor het stadhuis dat de begrafenis niet rustig zou verlopen, afgaande op de roddel dat onder de belangstellenden figuren zouden zijn die zich van het lijk meester wilden maken. Die dinsdag zag het zwart van de mensen op en rond de Vijgendam en de ruiten en de inhoud van de etalages van Raaps winkel sneuvelden. De heren in

- ▲ De kist wordt op een platte slede naar de Oude Kerk getransporteerd
- ◀ De lijkbaar voor Raaps kist wordt vernield en tot souvenirs verhakt

het stadhuis kregen het benauwd en berichtten juffrouw Raap dat de begrafenis die dag niet door mocht gaan en dat zij de volgende dag zouden zorgen voor de teraardebestelling. Drie onderschouten en 20 dienders werden voor het huis geposteed maar het belagen van het huis bleef doorgaan (tekening omslag). De schutterij kwam in actie en daarvoor was iets meer ontzag. Om acht uur 's morgens traden enkele compagnieën gewapende burgerwacht aan om de begrafenis om 2 uur te laten starten. Niemand kwam de Oude Kerk binnen die niet over het wachtwoord ("Amsterdam") beschikte. Ook op het stadhuis had men gevoel voor humor; de begrafenis was niet

om 2 uur 's middags gepland maar om 2 uur 's nachts. Dat was veiliger! Om 2 uur gebeurde er nog niets en het werd half 3 voor de kist op een platte slede geplaatst werd. In de haast vergat men de kist met een lijkwade af te dekken, wat de sleper verweten kon worden, want die was tegenstander van Raap. Hij had ook het witte paard ingespannen dat altijd de kar trok met lijken die naar het Galgenveld overgezet moesten worden. De verre omgeving was door de schutters schoongeveegd en de kerk was zwaar gebarricadeerd. Niettemin zag het Oudekerksplein zwart van de mensen die de stoet met stenen bekogelden. Niemand ging de kerk in of uit zonder toestemming, tenzij ze het wachtwoord wisten. Eenmaal binnen werd de lijkkist haastig in graf 45 gedumpt en vertrok de stoet weer huiswaarts onder een regen van stenen. Bepaald geen plechtige begrafenis, die van Daniël Raap in de nacht van 15 op 16 januari 1754. Simon Fokke maakte een hele serie tekeningen van alle ophef en oproer rond dit gebeuren. U vindt ze in het Stadsarchief.

Volgende week verder met meer onlusten, oproer, opstootjes en rellen.

De afbeeldingen in dit boekje komen uit de beeldbank van het Stadsarchief Amsterdam, tenzij anders aangegeven